

הלכות פסח סימן תמ תמא

יב באר הגולה

ד תולדות
ח טו בשם רבנו
ינה והראש
ותרומם בקדו ד
(*) כן
בדברי שהרי סבב
בסעיף א שם קבל
עליו המפקד אחריו
עובר עליו וזה
לכצור וכן פסק
הפוסקים

להוציא, אף-על-פי שהישראל רואה חמץ של אינו יהודי (טז) אין בכך כלום, ואכל אסור (יז) להעלותו עמו על (י) השלחן (יח) ואפילו בהפסק מפה: ד "ישראל שהפקיד חמצו אצל ישראלי חברו או אצל האיני-יהודי, (יט) אף-על-פי שקבל עליו הנפקד אחריות, (כ) *עובר עליו (ד) (ט) (*) (אף) המפקיד:

תמא דיני מי שהלך על חמץ, ובו ב' סעיפים:

א אינו-יהודי שהלך לישראל על חמצו *ומשקנו (ב) בידו ואמר לה (ג) (א) מעכשיו יהא שלך

הפ"ח, ע"פ שם א משנה פסחים ל' ובאוקיימא אלאך דרבא בדר לא, הסתמך הפוסקים

שערי תשובה

דכל שאינו בחזרת פקדון לא תשינו דאמי למיכל מה ב"ש בשם הרשב"א, ואף אם אינו בביתו כיון שהוא בעיר, כמו המפקד יין, וזוהי שאינו בא לביתו באמת ויכפר עליו כלי כיון דא"י במקומו, ע"ש: [D] אף המפקד, כדפי' וכן שאלת ארבעה סימן פה שהארץ כענין זה ודעתו שאין האחריות שקבל עליו הנפקד כמיל את המפקד מלצדו כפי כיון שער הממוקם שלו, וכן בש"ת פמ"א ח"ב סימן קס, וכן בש"ת בית אפרים סימן לט, באיש גליצ' לשכר בפסח י"ש חמץ בקזקת של פסח ונדע הדבר וברח, ותקונים השהו הי"ש לחזק מה היה ונמשך עד קום הפסח בשנה שאחרת, ונפסק לשאל איד להתנגד: והנה מן הדיון היו צריכים לשפוט במקום מדרון שחרי אין לו מקור טעות גדול מהו והכל מצוין עליו לכצור, אף לפי שנתגלגל הדבר שנמשך עד קום פסח, יש למצא תקנה לערב קום פסח ביי"ש אחר הרבה ולקבוע ביטול לאי חזון מדמי אסור שבו, ואז בשיתור וקצתו אחר הפסח מהא"י שרי בדין חמץ שער עליו הפסח שנתערב, ואז בה משום מבטל אסור כיון שאינו נקנה כעת מהבטול שהרי מערב ע"מ למכר חזון מדמי אסור, וכן אין חשש שיתור וקצתו לישראל דבקסח גופה שום אדם לא יקנה מקנה, ואחר הפסח אם יחזור וקנה בזה אין בכך כלום כדון כל פטירות חמץ שער עליו הפסח ששטר אף באכילה, וכן לחל לזה לדעת הטור ולצדו בסי' למתחלה, ואם עליו ע"כ ס' למתלה, ע"ש, וי"ל בדר אפרים הבאמי ישיע לטבא וז' דכל שהפטרותו מעקרא אינו ע"ד לאכל האסור שרי, ע"ש. והנה בכל חמץ שער עליו הפסח זה מקום להמציא תקנה זו, אף אם יקשה כן מדי אחר הפסח מה יזריז פניה, ואם לא יזריז לקטוהו בשער החל כיון שהוא דבר שקבל השנה אין דרך הפגרים בכך למכר בזה הפקדון וזה לעשות כדי להפקיע האסור ויחזיר ויקנה מקנה, פשיטא שאין זה דרך מ"מ, והצדקה גלויה ומבשרת לכל היא, ולכן קשה לעשות תקנה זאת: ואם נאמר שישנה עד ע"פ שדרה העולם בכך למכר ולחזור וקטוהו, פשיטא דאסור להשוותו זמן מרבה, דאמי ליד פקלה, אף בכגון זה שרע הדבר כן מעצמו שמשך עד יום או יומים קום פסח שפיר דמי לעשות כן

באור הלכה

כן בש"ס אלא בחמץ של הקדש, משום דהקדש חמירא דאית בה מעילה וכלי עלמא וזירי בה, ולא כן כפת גוי שאינו אלא חמץ אלא חמץ אלא חמץ, כן פתב רבנו גמלי' וכן הסכים במאמר מרדכי, שלא כראי' מנח"י שרצה להקל בזה, ע"פ שם: * עובר עליו אף המפקד, ע"פ משנה ברורה. והרא"ש פתב עוד: ואף-על-גב דכתיב 'בתמים', כיון דהשאל לו הנפקד ביתו לשמירת ממונו דמפקד, קרנן בה 'במים' דמפקד, עד כאן. והוציא מזה הגר"ז בשלחן ערוך שלו, דאם הניח אדם חמצו ברשות חברו שלא מדעתו, שלא השאל לו מקום בחצרו להניח שם חמצו, אינו עובר עליו מן התורה כיון שאינו מנח לא בביתו ולא ברשותו של בעל החמץ²⁵, אלא שמדבר סופרים חייב לכצור. וזוהי שם בקצתם אחרון שמשקפם שם על דברי מה"ר שמוכח מקנה בהפך מדעתו, וזוהי בפרי מגדים במשפחות וזה סעיף קטן ד שאין דעתו כן, וכן במקור חיים סעיף קטן ה גס' כן מוצדק גס', וצריך עיון: * ומשקנו בידו, ע"פ משנה ברורה לענין אם הקנה כקצתו, פתבנו להקל בשם פנה אחרונים וכתבנו שיש מי שמתמיר, והוא בפרי מגדים, ותשש לדעת רמ"א חשן משפט סימן רז סעיף יד דמעכשיו לא מסלק אסמכתא בלי בית דין חשוב אלא אם כן היה פסח ידו ומעכשיו, וכמו שכתב הסמ"ע סעיף קטן יח, ע"פ שם. ובאמת

א (א) מעכשיו יהא שלך. וזה לומר, דאמר לה (ב) קני לך מעכשיו אם וכי, ולא בתורת שעבוד למשכון בעלמא: (ג) אחרונים. וכל זה באין העפ"ם עבדו, דבעבדו שמונותיו עליו אין להניח שיפגס לבית לאכל חמצו אף אם החמץ הוא של עכו"ם, משום מראית עין שישארו אותו שהוא מאכל חמץ לעבדו, כדמבאר בסיומן תו, וכן כתב הגר"ז: (ל) מגן אברהם ושא" (לז) מגן אברהם: (לג) עלת שבת וחקי יוסף ומאמר מרדכי, וכן הסכים הגר"א, דלא בקי' עקב: (לד) מגן אברהם ושא" (לז) הגר"ז ותיי' אדם ושא" (לו) אחרונים: (לו) עלת שבת ובאר' הגולה ומאמר מרדכי ופרי מגדים, וכן פתב האלהי רבה בשם רבנו ירמיה: (ה) ב"ח:

שערי תשובה

(ל) אחרונים. וכל זה באין העפ"ם עבדו, דבעבדו שמונותיו עליו אין להניח שיפגס לבית לאכל חמצו אף אם החמץ הוא של עכו"ם, משום מראית עין שישארו אותו שהוא מאכל חמץ לעבדו, כדמבאר בסיומן תו, וכן כתב הגר"ז: (ל) מגן אברהם ושא" (לז) מגן אברהם: (לג) עלת שבת וחקי יוסף ומאמר מרדכי, וכן הסכים הגר"א, דלא בקי' עקב: (לד) מגן אברהם ושא" (לז) הגר"ז ותיי' אדם ושא" (לו) אחרונים: (לו) עלת שבת ובאר' הגולה ומאמר מרדכי ופרי מגדים, וכן פתב האלהי רבה בשם רבנו ירמיה: (ה) ב"ח:

באר היטב

דיבער אותו אם אינו מחזיק לשלם לא"י. ואין לטרוח לעשות מחצה בחו"מ, ע"ש: (י) השלחן. ואם אין הישראל אוכל, (מ) להניח לא"י לאכל על שלחנו, רק שיגלה יפה השלחן א"ח"ב, מ"א: (ס) אף המפקד. ע"פ ח"י ובתשובת חכם צבי סימן קלט ובתשובת פנים מאירות סימן מו: (א) בידו. ואם הקנהו מעכשיו לאינו-יהודי בקנין או אגב קרקע, אף-על-פי שלא מסרו לו עד אחר פסח, אם אינו באחריות הישראל שרי, ש"ג: (ב) מעכשיו. ואם לא הלך והוה רק שאל אם לא אעשה דבר פלוני יהא החמץ שלך מעכשיו, אסור, דה"ל אסמכתא ונדעת הראב"ד אין דין אסמכתא בא"י. ודע, דאם חסר א' מאלו תבנות אסור, פורש, פשוט לכל בר ישראל להנות מאותו החמץ אע"פ שהוא ביד א"י. וצ"ע אי לא א"ל מעכשיו אם מחזיק לפדותו מן הא"י ולבערו דאל"כ פורע חובו מאסורי הגזא, מ"א. וחי"י פתב, דראוי להתמיר לפדותו, ע"ש. ואם הוא עדין ביד הישראל רק ששעבדו לא"י, פשיטא דאסור לתנו לו:

א"א, שאין לו י"ש כ"כ, וצריך ברב וקשיחור וקנה מן הא"י אחר הפסח מטר להוסיף מעקרא אינו ע"ד לאכל האסור שרי, ע"ש. והנה בכל חמץ שער עליו הפסח זה מקום להמציא תקנה זו, אף אם יקשה כן מדי אחר הפסח מה יזריז פניה, ואם לא יזריז לקטוהו בשער החל כיון שהוא דבר שקבל השנה אין דרך הפגרים בכך למכר בזה הפקדון וזה לעשות כדי להפקיע האסור ויחזיר ויקנה מקנה, פשיטא שאין זה דרך מ"מ, והצדקה גלויה ומבשרת לכל היא, ולכן קשה לעשות תקנה זאת: ואם נאמר שישנה עד ע"פ שדרה העולם בכך למכר ולחזור וקטוהו, פשיטא דאסור להשוותו זמן מרבה, דאמי ליד פקלה, אף בכגון זה שרע הדבר כן מעצמו שמשך עד יום או יומים קום פסח שפיר דמי לעשות כן

משנה ברורה

להקל דני' בכפית כלי²⁶: ג (טז) אין בכך כלום. ושלך אי אתה רואה, אבל אתה רואה של אחרים. ולשקא יבוא לאכלו ליכא למחש' שחששו במפקד בידו, והצריכוהו משום זה לעשות מחצה, דהא החמץ הוא פתח יד העכו"ם (ז) והוא משמרו: (יז) להעלותו עמו. ורצה לומר, שלא יאכלו (ל) יחיד על השלחן²⁷, שמה יתערב חמץ במאכלו של ישראל: (יח) ואפילו בהפסק מפה. ואף-על-פי (לז) דאם אחר אוכל בשך ואחר אוכל חלב על שלחן אחד שרי אם מפה מפסקת, חמץ שאני שהוא במשנהו, ורחוק הדבר שלא יתערב פרוו אחר של העכו"ם בשל ישראל ואסור²⁸. והקשימו האחרונים (לג) דאפילו אם אין לו הברות עם עכו"ם זה, דאין לחש' שמה ישכח יראכל מחמצו, גם כן אסור, ומשום הנזכר לעיל, שמה מתערב פרוו חמץ מעצמו במאכלו של ישראל. וכל זה, שאוכלים בשעה אחת, (לד) אבל בשעה שאינו אוכל, מתיר לו להניח לעכו"ם לאכל על שלחנו, (לה) רק שיתיר הישראל נקלות השלחן ולהדירי' יפה אחר אכילת העכו"ם, שלא ישארו שם פרווין מחמצו, וכן צריך לזהר בשלחן העכו"ם בביתו, שישל כל חמצו ולא ישפיר ממנו מאומה: ד (יט) אף-על-פי שקבל עליו וכו'. שהרי מכל מקום גוף הממוקם הוא שלו, (לו) ולא אמרו לעיל בסעיף א דקבלת אחריות נחשב כשלו אלא לענין זה דעל-ידי קבלת אחריות יש לו שכיכות וזכות בגנה אף-על-גב שאינו שלו בעצם, ומשום זכות זה חזקה בהמנא בבערו, אבל בהפוך, היכי שהדבר הוא שלו רק שאחר קבל עליו אחריות, כנה אין סבא לומר דהחמץ נקטע מרשותו על-ידי קבלת אחריות של אחר: (כ) עובר עליו אף המפקד²⁹. כן צריך לומר, דהנפקד גם כן עובר (לז) אף שאינו שלו³⁰, דהא קבל עליו אחריות ויש לו שכיכות בגנה, ובהיה לדלעיל סעיף א וכו'. ואם אין המפקד בביתו ביצר יצשה הנפקד בערב פסח, יתבאר לקמן סימן תמג, ע"פ שם:

א (א) מעכשיו יהא שלך. וזה לומר, דאמר לה (ב) קני לך מעכשיו אם וכי, ולא בתורת שעבוד למשכון בעלמא:

הלכות פסח סימן תמא

אם לא אפרע לך לזמן פלוני, (ב) והגיע הזמן ולא פרעו, (ג) (א) (ד) בַּאֲפֵלוֹ לֹא הִגִּיעַ הַזְמַן שֶׁקָּבַע עַד אַחֵר הַפֶּסַח, (ה) דִּקְשָׁהגִיעַ הַזְמַן וְלֹא פָּרְעוּ נִקְנָה לוֹ (ו) לַמַּפְרֵעַ וְהָיוּ לָהּ חֲמִצּוֹ שֶׁל אִינוֹ-יְהוּדִי: ב יִשְׂרָאֵל שֶׁהִלּוּהָ לְאִינוֹ-יְהוּדִי עַל חֲמִצּוֹ, אִם מִשְׁכָּנוֹ (ז) בִּידוֹ וְאָמַר לָהּ יִמְעַכְשׁוּ, וְהִגִּיעַ הַזְמַן אֲפֵלוֹ אַחֵר הַפֶּסַח וְלֹא פָּרְעוּ, אֲפֵלוֹ אֵין אַחֲרֵיתוֹ עָלָיו, (ח) [ז] (ח) *אֲסוּר, מִשּׁוּם דִּקְנִי לָהּ לַמַּפְרֵעַ;

ב טור בשם הראב"ד והרא"ש, וזקוקת הדין ג שם במשנה ד פסח הרא"ש וכן פסק הטור

שערי תשובה

מאחר שגלו ללך העמים להיות יהודים עתידים לחזור ולקנות מהם מה שהם מוכרים קדם פסח בזה, שפיר דמי לעשות כן אם הפ"מ בדבר:

[ד] (א) אסור. עכ"ט. ועין בשו"ת בית אפרים סימן מה ש"ל בגמר בדעתו שלא לפדות ויהיה של אינו יהודי למפרע, אפשר דאף בפסח גופא ליקא

באור הלכה

אינו מוכח שם כלל דבעינן תחת ידו, רק דבעינן בתורת הלואה ופשעה לו טובה, וכמו שכתבנו בתוספות דף סו וברא"ש וכן כתב בפסקי תוספות, ואם כן הוא הדין הכא הנה בתורת הלואה ושעבר לו משכנו אף ששנן עדין ברשותו, אם לא שפיר דמיאן גרע מחמת משנן ברשות הלואה, וצריך עיון: * אסור. עין משנה ברורה כמה שכתבנו דמחזיק לבצור קדם הפסח, והוא דעת כל האחרונים, דלא כמגן אברהם, ועין במקור חיים ובכנ"י ש"ע ובכ"ד

באר היטב

(ג) מותר. ואם מכנן בשעת הלואה לפדותו אחר הפסח ובאי אסור, דה"ל כמטמין בידו, ט"ז, ע"ש: (ד) אסור. נ"ל דבפסח אין הישראל מחזיק לבצור, דעדין הוא ברשות א"י דמשא יפרנו, ונאפלו בא הא"י בפסח ונתן דמיו

משנה ברורה

(ב) והגיע הזמן ולא פרעו וכו'. והשעם, דכיון דהגיע הזמן ולא פרעו, נקנה לו למפרע, והיו לה חמצו של עכ"פ ששעבר עליו הפסח (ג) ומתיר אפלו באכילה, ולהכי בעינן שיאמר לו 'מעכש' וגם שיהיה החמץ תחת ידו, דאם לא אמר לו 'מעכש', הרי היה בפסח החמץ של ישראל, אלא שאחר כך משהגיע הזמן ואילו נקנה להעכ"פ ואסור אפלו בהנאה לכל ישראל; וכן אם

לא היה החמץ תחת ידו, לא נקנה לו החמץ כלל אפלו על-ידי 'מעכש', דכמא קנה (ג) הרי לא משך אצלו. אמנם אם הקנה לעכ"פ את החמץ בקנן, ומעכשיו אם לא: פרע לזמן פלוני, (ד) דעת כמה אחרונים דבזה אפלו נשאר המשפון תחת יד ישראל מותר, אם התנה ישראל שאין מקבל עליו אחריותו של המשפון. (ה) ויש מי שמתמיר בזה. ועין בבאור הלכה: (ג) מותר. הינו, שהחמץ מתיר להסתפק ממנו. ומכל מקום להתחלה נסתפקו הפוסקים אם מותר לישראל ללוות באפן זה אפלו בלבד שלא לפדותו, שבינו שבידו לפדותו בפסח, אם-כן אפשר דאף על-ידי-כך עובר עליו, ולכן ראוי להחמיר ולפדותו קדם פסח, וכל-שכן כשכנן בשעת הלואה לפדות אחר הפסח בידו אסור, דהוי לא כמטמין בידו [ט"ז]. וכתב בחת"י-עקב: אם אמר בשעת בעור להעכ"פ שלא יפדוה עוד, שוב אין אסור: (ד) אפלו לא הגיע וכו'. רוצה לומר, אף שבתוך הפסח הדבר היה בספק ששם יפדוה, מכל מקום אין לאסור מחמת זה אחר הפסח, ובדמסים 'דקשהגיע' וכו'. ומשמע מדעת המחבר שכתב (ו) 'אפלו', דהוא הדין אם הגיע הזמן קדם הפסח ולא פדה, גם-כן אין מותר אלא-אם-כן אמר לו בשעה שמשפן החמץ בידו שיהא שלו מעכשיו אם לא יפדוה, והשעם, דבכל 'מעכש' לא קנה הנכיר את משכנו אפלו הגיע הזמן ששעבר עליו הפסח, וכן כתבו כמה אחרונים. (ו) ויש מקלצין בזה, (ס) ויש לסמוך עליהם בשעת הדחק. וכל זה הוא רק לענין לאסור החמץ אם כבר עבר הפסח, אבל אם הוא עדין קדם פסח דהוא חשש דאוריתא, בודאי יש לחש (ט) לדעת המחמירים דהוא רק אסמכתא, ועל-כן יראה להחליט להעכ"פ בשעה שהגיע זמן של הבעור: (ח) דקשהגיע הזמן ולא פרעו וכו'. וכתבו האחרונים, דהא ד'מעכש' מהני הינו דוקא כמו בגידון ידיו שהלואה מעות והחמץ היה בתורת משכנו, ובזה אמרנו ד'מעכש' מהני [בדבדאי גתבוצה להקנות לו באמת, שהרי עשה לו טובה והלואה], אבל בלי הלואה רק בתנאי בעלמא, כגון שסמך לו חמצו ואמר לו: אם לא אצעה לך דבר פלוני קדם פסח זהה החמץ שלך, ולא קים התנאי, אף-על-פי שאמר לו 'מעכש', גם-כן הוי אסמכתא (י) להתרבה פוסקים אלא-אם-כן הקנה בידו חשבו, וכפי המבאר בחשן-משפט סימן רז סעיף יד בהג"ה, והחמץ עדין של ישראל הוא, וצריך לתת את החמץ לעכ"פ במתנה במורה קדם הפסח: מיהו, וידיעב אף עבר עליו הפסח נראה (יא) שאין להחמיר לאסור החמץ: (ו) למפרע. משום דאמר 'מעכש', וכנ"ל. ומסתפק המגן אברהם, בלא אמר לו 'מעכש' דאסור החמץ לעולם, אי מחזיק לפדותו מן העכ"פ, לאחר הפסח ולבצור, דאם לא-כן הרי מתנהג, שפורע חובו להעכ"פ באסורי הנאה. ובבית מאיר ובספר מקור חיים הסכימו להקטר, שהרי אינו פורע חובו בדין (יב) רק הוא נשאר ביד העכ"פ מאליה, ומה שאין העכ"פ תובעו בשביל זה, הנאה דממילא הוא ולית לן בה, (יג) אמנם בחמץ ביד ישראל ושעברו לנכיר ועבר עליו הפסח דאסור בהנאה, וכנ"ל, בזה פשיטא דאסור לתנו להעכ"פ, דזה הנאה ממש הוא: ב (ז) בידו. דאי לא הכי לא נקנה לו המשפון שהרי לא מש"פ, אם לא שהקנהו לישראל בקנן המועיל למעכשיו, וכנ"ל במשנה ברורה סעיף קטן ב: (ח) אסור. דהוי לה חמץ

שער הצינן

(ג) ואפלו אם היה האחריות של גנבה ואבדה על ישראל [אחרונים]: (א) עין במתנית-השקל: (ד) חק"עקב ואליה רבה ויש", וכלבד שיגנה בסודר של עכ"פ גופא ולא בסודר של עדים⁽³⁾ [אחרונים]: (ה) פרימגדים לפי דעת הרב בבג"ה בחשן-משפט סימן רז סעיף יד. ומכל מקום נראה דבמקום הדחק יש להקל, דברי החש"ש זה הוא רק לענין אחר הפסח שהוא זרובנן ושומעין להקל, ובהנאי דסימן תמח, עין שם בסעיף ג, ובפרט בזה שנבדוק מקלצין: (ו) מגן אברהם והג"ה: (ז) לכוש ולעל"ש שבת, והפוסקים האלה רבה גם-כן לדבריהם: (ח) שוכים מן הראשונים סוכרין מן החראב"ד⁽⁶⁾, עין שם בגמ"ה רבה, וגם בבאור הג"ה כתב שהעקר בהראב"ד ומה שכתב בסוף דבריו דהרי הרמב"ם ושלחן-ערוך נכונים כאן, הינו דאזלי לשיטתיה, עין שם, ובפרט דעת הר"ן [ובחידושי הראב"ה] הסכים גם-כן לזה [דבריו הנקמס מיד ליד לא ש"ך בו דין אסמכתא, ובדעת המחבר בחשן-משפט סימן רז, עין שם, ועל-כן בודאי יש לסמוך עליהם בלאחר פסח: (ט) וגם סברת הר"ן הנ"ל גם-כן אינו ברור, עין ברמ"א שם בחשן-משפט בסעיף יא בהג"ה דפליג על זה, עין שם: (י) משום דלדעת הראב"ד אין דין אסמכתא כלל בעכ"פ, גם לדעת המחבר בחשן-משפט שם, 'מעכש' מסלק אסמכתא תמיד אפלו בלא בית-דין חשוב: (יא) אף שמתגן-אברהם טוף סעיף-קטן ג מוכח דמחמיר בזה אפלו בעבר עליו הפסח, אנו לא סתמנו כן, משום דאיהו אויל לטעמה שדחה דעת הראב"ד מהלכה, אבל לפי מה שקיימנו לעיל דעת הראב"ד, פשוט שאין להחמיר בזה בדבדבד בעבר עליו הפסח, ובפרט שדעת המחבר בחשן-משפט שם דמעכש מסלק אסמכתא בכל מקום ובפרט בזה דהמשפון תחת ידו, דאפשר דהיינו דאיכא תרתי למעלייתא גם הרמ"א מודה, וכעין שהעיר בזה בבג"ה-ישע, וכבר כתבו האחרונים בסימן תמח דכל היכא דאיכא פלגא מקלצין בלאחר הפסח: (יב) וידעתי, בלאו הכי הרי הפקעת הלואה ידוע שהוא מותר, ובפרט כגון זה שאינו תובעו, ולהכי אין זה בכלל פורע חובו, ושוב לא קשאי מההיא דמעשור שהביא המגן אברהם: (יג) אחרונים:

(א) נראה דצריך לומר: [ג] מותר. וראה סיעתא לזה במשנה-ברורה סעיף-קטן ג.

הַלְכוּת פֶּסַח סִימָן תמא

ביאורים ומוספים

סִימָן תמא

דייני מי שְהִלְזָה עַל חֶמֶץ

[משנ"ב ס"ק ב]

הָרִי לֹא מִשְׁחָה אֶצְלוֹ⁽¹⁾ וכו', אַם הִקְנָה לְעַצְמוֹ⁽²⁾ וכו', מִתְרִיב⁽³⁾.

1) בענין הקנין בו קונה הנכרי מטלטלין, נחלקו אמימר ורב אשי (ע"ז ע"א, א), האם קונה הוא בקנין משיכה או בקנין כסף. ונחלקו ראשונים [ראה מי"מ פ"א מהל' זכרימ דה"ד] אם לדעה שקונה במשיכה הכוונה הן במשיכה הון בכסף, או שקונה הוא רק במשיכה ולא בכסף. לעומת זאת במסכת בכורות (יג, ב) מבואר שלנכרי יש רק קנין אחד, דיינו תלוי במחלוקת ר' יוחנן ור"ל מהו הקנין שישראל קונה בו מטלטלין, שלדעת ר' יוחנן שמן התורה ישראל קונה מטלטלין בכסף, נכרי קונה אותם במשיכה, ולדעת ר"ל שישראל קונה מטלטלין במשיכה, נכרי קונה אותם בכסף.

ולחלבה, רש"י (קידושין יד, ב ד"ה הואיל, בכורות ג, ב ד"ה קנין גמור) סובר שנכרי קונה מטלטלין בכסף בלבד [כדברי הגמרא בבכורות בדעת ר"ל], ואילו הרמב"ם פסק (שם) שנכרי קונה במשיכה או בכסף [כדעת הסבורים במסכת עבודה זרה שנכרי קונה במשיכה, וכדעת הראשונים שהכוונה הן במשיכה הון בכסף]. ובביאור הגר"א (ח"מ סי' קצד ס"ק יא) כתב, שדעת כל הפוסקים [חוץ מרש"י הרמב"ם] שנכרי קונה מטלטלין במשיכה בלבד, וכך נראה מדברי המשנ"ב כאן, שכתב שאין הנכרי יכול לקנות את החמץ אלא במשיכה, וראה מה שכתב לקמן (סי' תמח ס"ק יז).

2) ומדובר כשהקנה הישראל לנכרי את החמץ בקנין חליפין [ראה שעה"צ (ס"ק ד)], וכפי שמשמע בשו"ע (ח"מ סי' קכג ס"ד) שגם נכרי קונה בחליפין [אמנם דעת הש"ך שם (ס"ק ל) שנכרי אינו קונה בחליפין]. ואם הקנה את החמץ לנכרי אגב קרקע [קנין אגב], כתב במשנ"ב לקמן (סי' תמח ס"ק יז) שנחלקו פוסקים אם מועיל קנין אגב בנכרי [ראה שעה"צ שם (ס"ק לט ו-מב)]. ולפיכך, אף שלכתחילה אין להקנות את החמץ לנכרי בקנין אגב, כיון שהדבר נוגע לאיסור תורה של 'בל יראה', אך אם מכר את החמץ בקנין אגב וכבר עבר עליו הפסח, יש להחריג בדיעבד, כיון שאז אין הנדון אלא כלפי איסור דרבנן של חמץ שעבר עליו הפסח. והוסיף שם (ס"ק יט) ובבית"ל שם (ס"ג ד"ה דבר מועט), שבמקרה שאי אפשר להקנות את החמץ במשיכה, מותר גם לכתחילה להקנותו בקנין אגב.

[שעה"צ ס"ק ד]

ובלבד שְהִקְנָה בְּסוּדֵר שֶׁל עֶצֶם⁽⁴⁾ גּוֹפֵא וְלֹא בְּסוּדֵר שֶׁל עֶצִים⁽⁵⁾.

3) וכוונתו שיש להקפיד שהנכרי בעצמו יקנה סודר שלו למוכר, ולא שהעדים יקנו [בשליחות] סודר שלהם למוכר. ומקור דבריו במג"א (ס"ק א), וביאר המחמ"ש, שברוך כלל קנין סודר נעשה בפני עדים כדי שהמוכר והקונה לא יוכלו לאחר מכן להכחיש שלא היה קנין. והמנהג הוא שהעדים מקנים סודר שלהם למוכר [שהרי קנין חליפין הוא בכליו של קונה], ומתכוונים ליכונת בכך לקונה - מדין שליחות - את הדבר הנקנה. ולכן כתב המג"א, שבמכירת החמץ לנכרי על ידי קנין סודר, חייב הנכרי בעצמו להקנות את הסודר, שהרי אין שליחות לנכרי, ואין העדים יכולים להיות שליחות ליכונת לו את החמץ.

[משנ"ב ס"ק ג]

אֶקְשֶׁר דָּאף־עַל־פִּירְכֵּן עוֹבֵר עָלָיו⁽⁶⁾.

4) ומה שכתב שרק בגלל שבידו לפדותו בפסח הוא שאסור לכתחילה ללוות באופן זה, תלוי הדבר במחלוקת אחרונים בבירור כוחו של התנאי שעושה הלוה עם המלוה שאם לא יפרע לו יהיה המשכון שלו מעבשיו. המקור חיים (ביאורים ס"ק א) כתב, שתנאי זה נעשה רק ליפות את כח המלוה, שאם לא יפרע לו הלוה יכול המלוה להחליט את המשכון שהוא שלו, אולם יכול הוא גם שלא להסכים לקבל את המשכון, ולתבוע לקבל

דוקא מעות, כגון אם כשהגיע זמן הפרעון הוול המשכון ואינו שוה כדי דמי ההלוואה. ולפי זה כתב, שבכל משכון חמץ של ישראל שביד נכרי, חייב הישראל לכתחילה לפדותו ולבערו, שאף כשדעתו שלא לפדותו מיד הנכרי, הרי יתכן שהנכרי לא ירצה את המשכון אלא את מעותיו, ואז נמצא שהישראל עבר על חמצו שמופקד ביד הנכרי.

מאידך, הפתחי תשובה (ח"מ סי' עג ס"ק יז) כתב בשם שו"ת בגדי ישע (סי' ה), שמכח התנאי שבין הלוה למלוה, הוחלט המשכון למלוה, ואינו יכול לבקש את הלוה לפרוע לו את חובו בכסף גם אם ירד ערך המשכון, והולך בזה על המקור חיים. ולדבריו, כשדעת הישראל שלא לפדות את חמצו הממושכן ביד הנכרי, אין סברא לחייבו בכך מעיקר הדין, שכן כבר הוחלט המשכון לנכרי. ואין לחייבו אלא מחמת מה שהביא המשנ"ב בשם האחרונים, שכיון שבידו לפדותו בפסח, אם כן יתכן שעובר עליו.

[משנ"ב ס"ק ז]

וְצִלְפָּן? הֲהִלְכִיתוּ? לְהַעֲבֹד⁽⁷⁾ בְּשִׁעָה שֶׁהִגִּיעַ זְמַן שֶׁל הַבְּעוּר⁽⁸⁾. 5) וביאר השו"ע הרב (ס"ו), שיקנה לנכרי את החמץ בקנין גמור ששוב לא יוכל הישראל לפדותו בעל כורחו של הנכרי, כגון שיאמר לו: כל חמצי שתחת ידך הרני נתנו לך במתנה גמורה או במכירה בעד המעות שהלוית לי, או שיאמר לו: יהא כולו שלך בעד חובי. והוסיף (שם), שבאמירה זו נקנה כל החמץ לנכרי, גם אם הוא שווה יותר מכדי חובו. עוד הוסיף (שם), שכשעשה כך, אפילו אם לאחר הפסח הלך הישראל ופרה את חמצו מיד הנכרי שנתרצה להחזירו לו, הרי חמץ זה מותר אפילו באכילה, ואפילו אם זמן הפרעון היה לאחר הפסח, שהרי כיון שהקנה לו את החמץ בקנין גמור, נמצא שכל ימי הפסח היה החמץ קני לנכרי להלוותו.

[שעה"צ ס"ק ח]

שְׂרָפִים מִן הָרָאשׁוֹנִים סוֹרְקִין כֵּן הִקְרָא⁽⁹⁾ד.

6) וטעמו מבואר בדבריו (פ"ד מהל' ח"מ ה"ה), משום שאין אסמכתא לנכרי, ולכן גם כשלא אמר מעבשיו, מי"מ כשהגיע הזמן נקנה החמץ לנכרי.

ולדעת המשנ"ב שטעם היש מקילין הוא משום שבשעת הדחק יש לסמוך על דעת הראב"ד שאין אסמכתא לנכרי, כתב בספר בין ישראל לנכרי (א"ח ע"מ שמו ה' טז) שיש להקל בין אם החמץ שווה כמו ההלוואה ובין אם שווה יותר ממנה. וזה שלא כמו שכתב השו"ע הרב (ס"ה) להקל מחמת שיש לסמוך על הדיעות הסוברות שכל שהמשכון שווה כמו ההלוואה אין זה נחשב אסמכתא (ראה שו"ע ח"מ סי' רז ס"ט), שלדעתו כשלא אמר מעבשיו, אין להקל במשכון השווה יותר מההלוואה.

[שעה"צ ס"ק י]

גַּם לְדַעַת הַקַּתֵּב וכו', אֶפְלוּ בְּלֹא בִית־דִּין תְּשׁוּבָה⁽¹⁰⁾.

7) וכוונתו לבאר, שמה שכתב במשנ"ב שיהיו אסמכתא להרבה פוסקים, ומשמע שלא לכל הפוסקים, היינו משום שלדעת הראב"ד אין זו אסמכתא כיון שכלל אין אסמכתא בנכרי, וגם לדעת השו"ע אין זו אסמכתא כיון שיעבשיו מסלק אסמכתא אפילו בלא בית דין חשוב.

[משנ"ב ס"ק יז]

דָּאִי לֹא הָכִי לֹא נִקְנָה לוֹ הַמִּשְׁכָּן שֶׁהָרִי לֹא מִשְׁחָה⁽¹¹⁾.

8) ואף שמן התורה ישראל קונה מטלטלין בקנין כסף [ראה שו"ע ח"מ סי' קצח ס"א], כתב השו"ע הרב (סי"ב וכן בקונטרס אחרון ס"ק ד) שאין אומרים שמי"מ גם כשלא משך הישראל את משכנו של הנכרי שיקנה לו החמץ בקנין כסף ויעבור עליו למפרע כשלא פדאו הנכרי, כיון שכתב הש"ך (ח"מ סי' קצד ס"ק א) שדעת הרבה מהראשונים וכן דעת כל הפוסקים שאין קנינו בכסף אלא כשקונה מישראל כמותו, אך כשקונה ישראל מיד נכרי אין קנינו אלא במשיכה ונכשם שנכרי קונה מישראל רק במשיכה (ראה מה שכתבנו לעיל ס"ק א).